

La II Assemblea Mundial de les Nacions Unides sobre l'Envel·liment: Implicacions per a l'educació

La II Asamblea Mundial de las Naciones Unidas sobre el Envejecimiento: Implicaciones para la educación

Con el lema "Construir una sociedad para todas las edades" se celebró en Madrid la II Asamblea Mundial sobre el Envejecimiento con el objetivo de revisar el Plan de Acción Internacional adoptado el 1982 en Viena en el marco de la I Asamblea Mundial y aprobar un nuevo Plan que dé respuesta a los retos que presenta el envejecimiento de la población, especialmente la longevidad, a escala mundial. El presente artículo analiza el desarrollo de la Asamblea, sus antecedentes y las implicaciones que conlleva para la educación.

The 2nd World Assembly of the United Nations on Ageing: Implications for education

The 2nd World Assembly on Ageing was held in Madrid under the slogan "Building a society for all ages". Its aim was to review the International Plan of Action adopted in 1982 in Vienna at the 1st World Assembly, and to approve a new Plan that would respond to the challenges presented by population ageing, particularly longevity, throughout the world. This article analyses the conduct of the Assembly, its background and its implications for education.

Palabras clave

Bienestar social, Educación, Envejecimiento, Personas mayores, Plan de acción, Pobreza, Sanidad

Key words

Social welfare, Education, Ageing, Older people, Plan of action, Poverty, Health

Autora: Maria Lluïsa Marrugat i Prió

Article: La II Assemblea Mundial de les Nacions Unides sobre l'Envel·liment: Implicacions per a l'educació

Referència: Educació Social, num. 22, pp. 10-30

Adreça professional: Escola Universitària de Treball Social i Educació Social – Universitat Ramon Llull.
mlmarrugat@peretarres.org

La II Assemblea Mundial de les Nacions Unides sobre l'Envelliment: Implicacions per a l'educació

“A fi que les persones d'edat puguin compartir un mateix idioma amb els joves, han de tenir l'oportunitat de seguir aprenent al llarg de tota la vida”

Kofi Annan, Secretari General de les Nacions Unides

Introducció

Amb el lema “Construir una societat per a totes les edats” es va celebrar a Madrid del 8 al 12 d'abril la II Assemblea Mundial sobre l'Envelliment amb l'objectiu de revisar el Pla d'Acció Internacional adoptat el 1982 a Viena en el marc de la I Assemblea Mundial i aprovar un nou Pla que doni resposta als reptes que presenta l'envelliment de la població, especialment la longevitat, a escala mundial.

Els objectius que es va plantejar l'Assemblea i que constaven en el fullet informatiu previ eren:

- Atreure l'atenció dels governs i de la societat sobre un fenomen que va transformant radicalment les nostres societats,
- Reconèixer i potenciar l'aportació de la gent gran a la societat i reafirmar els seus drets
- Proporcionar un marc realista i viable per a millorar i sostenir la qualitat de vida de la gent gran
- Introduir la dimensió envelliment de la població en tots els plans d'acció internacional i en els compromisos existents sobre: reducció de la pobresa, sanitat i benestar social.

Aquest informe sobre l'Assemblea Mundial de l'Envelliment té un doble objectiu: primer, descriure el que va ser l'Assemblea, com es va desenvolupar i els documents aprovats. El segon objectiu és posar de relleu les necessitats educatives que l'envelliment comporta, que es poden detectar en el Pla d'Acció i que de manera explícita es van treballar i són resumides en les recomanacions del Fòrum de València, al qual vaig tenir la sort de participar.

Avui, els
conceptes
educació i
gerontologia es
presenten de
forma integrada

La visió tradicional sobre l'educació ha estat durant molt temps que estava destinada primàriament als joves, i la creació d'oportunitats d'aprenentatge per a la gent gran s'ha vist com a quelcom menys important. Avui, els conceptes educació i gerontologia es presenten de forma integrada, malgrat que encara no és ben desenvolupada la seva naturalesa i, sobretot, clarament descrita i delimitada. Això és fruit d'una mancança de marc conceptual, de metodologia i de la necessària experiència en aquest camp.

Les necessitats educatives representen un enorme potencial per a totes les persones implicades en aquest camp. Des de la gerontologia educativa, per a treballar en el coneixement de com aprenen les persones grans i de quines són les condicions perquè aquest aprenentatge sigui satisfactori, a l'educació gerontològica, per a persones de totes les edats, en tots els àmbits i a tots els nivells, sobre el que és i representa l'envelliment. Aquí s'inclouen des d'activitats per als nens de les escoles, a programes de formació per al personal que treballa amb gent gran, fins a la formació específica per als professionals que d'una manera o altra tenen relació amb aquest procés d'envelliment (arquitectes, economistes, polítics, etc.).

Desenvolupament de l'Assemblea

La II Assemblea Mundial de les Nacions Unides va aplegar una gran quantitat de persones, entre representants del món polític, acadèmic, professional i de la societat civil, que van treballar des de diferents perspectives, des de diferents convocatòries i en diferents àmbits el fenomen de l'envelliment. A banda de l'Assemblea pròpiament dita es van celebrar dos Fòrums complementaris: un de paral·lel, el Fòrum de les ONG implicades en aquest sector, que també es va celebrar a Madrid, i un altre de previ, organitzat per l'Associació Internacional de Gerontologia (AIG) i la Sociedad Española de Gerontología y Geriatria, que va reunir investigadors, professionals i experts de la gerontologia i geriatria i que es va celebrar a València, uns dies abans.

També tot aprofitant l'esdeveniment de l'Assemblea i la presència de personalitats i experts, diverses institucions van organitzar diferents actes sobre temes específics relacionats amb l'envelliment.

En l'organització de l'Assemblea hi va intervenir fonamentalment una Comissió anomenada preparatòria, creada expressament per a aquesta funció, que havia

treballat sobre la base de tres línies: *Gent gran i desenvolupament*; *Avenços en la salut i benestar a la vellesa* i *Medi ambient*, temes centrals dels treballs presentats pels investigadors i experts al Fòrum de València, temes debatuts en el Fòrum de les ONGs i, és clar, les prioritats a aprovar dins del Pla d'Acció.

Fòrum de València

El Fòrum de València es va celebrar de l'1 al 4 d'abril i va aplegar 500 persones entre investigadors, docents i professionals del camp de la gerontologia i de la geriatria.

Es van presentar diferents informes i resultats de les recerques realitzades pel que fa a les tres prioritats del Pla, fruit dels encàrrecs fets amb anterioritat a investigadors i experts de tot el món. Es van realitzar debats sobre aquests temes i, finalment, es va redactar un *Informe*, síntesi dels resultats i recomanacions dels experts participants, com a suport al Pla Internacional i per a proporcionar a l'Assemblea Mundial unes bases sòlides sobre l'envelliment, oferint a més a més, a tota la comunitat interessada en aquest camp, assessorament, perspectives de futur i reflexió.

L'Informe del Fòrum de València (<http://www.valenciaforum.com/vfr.html>) s'estructura al voltant dels tres eixos prioritaris a tractar a l'Assemblea i es presenta amb un petit resum del tema i els missatges clau del Fòrum des de la triple perspectiva de la recerca, l'educació i la política/pràctica.

L'*Informe* descriu l'estat de la qüestió en àrees claus que inclouen temes bàsics en atenció de la salut, envelliment biològic, la contribució de la gerontologia social i conductual i temes associats amb l'envelliment i la vellesa en els països en desenvolupament. També es va fer esment dels avenços que s'han fet en aquest camp en els 20 anys transcorreguts des de la I Assemblea, tant en el camp de la recerca i del coneixement com també de la disseminació de la informació.

Entre els molts temes clau, es va remarcar el volum considerable que formen avui la majoria de persones grans que continuen integrades socialment i, a més a més, són competents. Al mateix temps es va tractar de la possibilitat que els aspectes decrementals de l'envelliment puguin ser modificables. També es van presentar dades sobre aspectes de gènere: el maltractament i abús a la gent gran, les limitacions socials i del medi ambient associades a l'envelliment i, sobretot, es va subratllar l'evidència de la relació entre pobresa i salut en l'envelliment.

Finalment, aquest *Informe* recomana als membres de les Nacions Unides, que per a la implementació del Pla d'Acció, haurien de fonamentar-se en els estudis científics i en els exemples de bones pràctiques. Per aquest motiu, i conjuntament amb l'*Informe*, es va presentar l'Agenda d'Investigació amb les 6 temàtiques identificades com a prioritàries per a la recerca, i amb la sol·licitud a l'Assemblea d'acceptar-la com a eina necessària per a la implementació i seguiment del Pla.

Aquestes 6 temàtiques són les següents:

- a) Relacions entre envelliment poblacional i desenvolupament econòmic
- b) Identificació de pràctiques corrents i opcions per el manteniment de la seguretat econòmica en la vellesa
- c) Canvis en l'estructura familiar, sistemes de transferència intergeneracional i patrons emergents de família i dinàmiques institucionals
- d) Investigació sobre determinants de l'envelliment saludable
- e) Mecanismes biològics bàsics i vellesa associats a la malaltia
- f) Qualitat de vida i envelliment en diferents situacions culturals, socioeconòmiques

Assemblea Mundial de l'Envelliment

A l'Assemblea hi assistiren 160 països dels 182 que constitueixen els Estats membres de l'Organització de les Nacions Unides. La majoria de delegacions ho van ser a escala ministerial i, a més a més, representants dels organismes de l'ONU.

Les sessions de treball celebrades van servir per aprovar un Pla d'Acció Internacional amb una estratègia a llarg termini, que servís d'orientació als governs nacionals per afrontar els problemes derivats de l'envelliment. També es va aprovar una declaració política que recull els compromisos aconseguits.

El Pla d'Acció, preparat per la Comissió preparatòria, havia estat presentat pel Secretari General als països membres l'any anterior i, posteriorment, s'havia estat negociant durant tot aquest temps. Va arribar a Madrid amb el 90 % ja consensuat, per a ser ratificat, El 10% restant ha estat el que s'ha debatut, en alguns casos consensuat i en altres eliminat.

A diferència de la I Assemblea celebrada a Viena el 1982, en aquesta avinentesa s'ha volgut posar un èmfasi especial en els països en vies de desenvolupament i s'ha parlat dels problemes lligats a l'envelliment d'aquests països, així com d'integrar el tema de l'envelliment en els projectes de desenvolupament. Malgrat això, no s'ha tingut en compte la precarietat econòmica de molts d'aquests països i la conseqüent manca d'estructures tan sanitàries com de protecció social en molts d'ells. *El Grup 77 més Xina* va pressionar per aconseguir objectius concrets i mecanismes específics per tal d'aplicar i supervisar el Pla. Veneçuela, cap del G 77 va proposar la creació d'un fons humanitari internacional al qual es destinaria un percentatge del deute extern global dels Estats en desenvolupament. Avui només es compta amb el fons que els països desenvolupats es van comprometre a crear durant la cimera de Monterrey.

S'ha volgut posar un èmfasi especial en els països en vies de desenvolupament

Aquí van quedar ben clares les abismals diferències de possibilitats entre les nacions riques i el món subdesenvolupat, que es van evidenciar en els debats i en la negociació dels documents finals. Així, pel que fa a la negociació dels dos documents, el finançament va ser el principal obstacle. Els països en vies de desenvolupament desitjaven un compromís sobre l'ajuda internacional dels països rics per a finançar l'impacte de l'envelliment en el desenvolupament. I acordar un mecanisme per alleugerir el deute extern, però no es va arribar a cap especificació concreta de sistemes de finançament. I no se'n va aprovar cap acord, per la oposició d'Estats Units i la Unió Europea. Tampoc no es va acordar cap mecanisme de seguiment perquè els acords presos es complissin.

Declaració política

La Declaració política contenia inicialment 22 articles i se'n van aprovar només 18, els altres es van suprimir. D'entrada, va ser mediatitzada per les demandes de molts països perquè constés una condemna oficial sobre l'ocupació israeliana, que no va ser acceptada; però sí que es va aconseguir que s'inclogués el compromís de "protegir i assistir la gent gran en situacions de conflicte armat i d'ocupació estrangera."

Es va aconseguir que s'inclogués el compromís de "protegir i assistir la gent gran en situacions de conflicte armat i d'ocupació estrangera."

Fonamentalment, la declaració política conté una declaració de principis: celebració de l'augment de l'esperança de vida, reconeixement de la transformació demogràfica sense precedents a escala mundial, i reconeixement del repte que suposa les oportunitats que tenen avui les persones, d'aprofitar al màxim les seves capacitats de participació en tots els aspectes de la vida, i una declaració d'intencions: Adoptar mesures a tots els nivells en les tres

direccions prioritàries de l'Assemblea. Reiterar els compromisos pendents contrets en les diferents conferències i cimeres de les Nacions Unides i reafirmar els Principis i recomanacions continguts en el Pla d'Acció Internacional sobre l'Envelliment de 1982. Remarcar les dificultats de molts països pobres per a integrar-se en l'economia mundial i, finalment, destacar la responsabilitat dels governs com a primers responsables d'assumir les qüestions connexes amb l'envelliment i l'aplicació del Pla d'Acció Internacional sobre l'Envelliment 2002.

Dels compromisos específics destaquem: promoure i protegir els drets humans, reconèixer que la perspectiva de gènere ha d'incorporar-se a totes les polítiques i programes, tenint en compte la superioritat del nombre de dones grans pel que fa al dels homes, i el *paper de les dones, joves o grans, com a vetlladores*. Pertocant especialment a aspectes econòmics fem menció de: l'ajuda al desenvolupament, l'establiment d'una desgravació fiscal adequada per a la gent gran i els familiars que en tenen cura, solvència i transparència dels sistemes de pensions, i impulsar l'accés de la gent gran a la medicació a un preu assequible.

Pla d'Acció Internacional

El Pla d'Acció Internacional sobre l'envelliment és un document de 44 pàgines que conté 117 paràgrafs que volen ser un model de referència per als Estats membres en els temes relacionats amb l'envelliment durant les properes dècades i té com a objectiu assegurar que les persones, independentment d'on visquin siguin capaces d'envellir amb seguretat i dignitat, i continuar participant en les seves societats com a ciutadans de ple dret.

Allò més important del nou pla d'acció és que enfoca el problema que plantejarà la longevitat en el Tercer Món. Però l'inconvenient és que no diu res de com afrontar-lo.

Estableix una sèrie d'objectius per aconseguir societats obertes a totes les edats. Entre aquests objectius figuren l'atenció a la salut, el suport i la protecció social de la gent gran i la col·laboració entre governs, societat civil i el sector privat per a "transformar el pla d'acció en mesures pràctiques"

Entre les recomanacions per a l'adopció de mesures figura "permetre que les persones grans continuïn treballant mentre ho desitgin i puguin fer-ho", unes pensions sòlides, garantir la igualtat a l'accés dels serveis socio-sanitaris, la promoció de la salut, la defensa dels drets humans i la no discriminació per raons d'edat.

Per aquest motiu demana un canvi en les actituds, les polítiques i les pràctiques en tots els sectors i a tots nivells, per tal que l'enorme potencial humà que suposa l'envelliment en el segle XXI pugui *sentir-se* satisfet.

Aquests objectius s'identifiquen amb tres eixos d'actuació que constitueixen el conjunt del Pla Internacional i que es presenten en forma de prioritats:

Prioritat 1. Envelliment i desenvolupament

Els principis declarats són:

- Reconeixement de la contribució social, cultural, econòmica i política de la gent gran.
- Participació de ple dret de la gent gran en la presa de decisions, en el procés de desenvolupament i a tots els nivells i, alhora, compartir els seus beneficis.
- Oportunitats laborals per a totes aquelles persones que vulguin treballar
- Millora de les condicions de vida i de les infraestructures de les àrees rurals, així com reduir la marginació de la gent gran en aquestes àrees.
- Integració de la gent gran emigrant en les seves noves comunitats
- Accés al coneixement, a l'educació i a la formació
- Igualtat d'oportunitats al llarg de la vida pel que fa a l'educació continuada, a la formació, al reciclatge.
- Plena utilització del potencial i de l'expertesa de les persones de totes les edats, reconeixent els beneficis que comporta l'augment de l'experiència amb l'edat.
- Enfortiment de la solidaritat a través de l'equitat i la reciprocitat entre les generacions.
- Reducció de la pobresa entre la gent gran
- Promoció de programes que capacitin tots els treballadors per adquirir la protecció social bàsica/ seguretat social incloent si és possible, pensions, assegurança, dependència i subsidis de malaltia.

- Ingressos mínims suficients per a tota la gent gran, posant atenció especial en els grups més desfavorits socialment i econòmicament.
- Accés igualitari de la gent gran als aliments, refugi i atenció sanitària i altres serveis durant i després dels desastres naturals i altres emergències humanitàries
- Incrementar les contribucions de la gent gran en el restabliment i reconstrucció de les comunitats i reconstitució del teixit social després de les emergències.

Prioritat 2. Promoció de la salut i benestar al llarg de la vida

- Reducció dels efectes acumulatius dels factors que augmenten el risc de malaltia i, consegüentment, del potencial de dependència en la vellesa.
- Desenvolupament de polítiques preventives de mala salut entre la gent gran.
 - Accés a una alimentació i nutrició adequades per a totes les persones grans
 - Eliminació de les desigualtats socials i econòmiques basades en l'edat, el gènere i altres terrenys incloent les barreres lingüístiques per assegurar que totes les persones grans tinguin accés universal i igualitari a les cures de salut.
- Desenvolupament i consolidació dels serveis d'atenció primària de salut per a satisfer les necessitats de la gent gran i promoure la seva incorporació en el procés d'autoajuda.
- Desenvolupament de serveis d'atenció de llarga durada, tan socials com sanitaris per a satisfer les necessitats de la gent gran.
 - Millorar o augmentar l'avaluació de l'impacte de la SIDA en la salut de la gent gran, tant per als qui n'estan infectats com per a les persones grans que tenen cura dels infectats o dels familiars supervivents.
 - Provisió de la informació adequada, formació en habilitats de cura, tractament, atenció mèdica, i suport social per a la gent gran que viu amb la SIDA i els qui en tenen cura.
 - Provisió d'informació actualitzada i formació per als professionals de la salut i els paraprofessionals de les necessitats de la gent gran.

- Desenvolupament de serveis complets de cures en salut mental, des de la prevenció a la intervenció precoç, i la provisió de serveis de tractament i de gestió dels problemes de salut mental de la gent gran.

- Mantenir el màxim de capacitat funcional al llarg del curs vital i promocionar la participació completa de les persones grans amb disminució.

Prioritat 3. Assegurar entorns capacitadors i de suport

- Promoció d'*envellir a casa*, en la comunitat, amb el respecte degut a les preferències individuals i amb opcions d'habitatge que estiguin a l'abast de les possibilitats econòmiques de la gent gran.

- Millora del disseny de l'habitatge i de l'entorn per tal de promoure una vida independent tenint en compte les necessitats de les persones grans, particularment aquelles amb disminució.

- Millor disponibilitat de transport accessible i a l'abast econòmicament per a la gent gran.

- Provisió de l'atenció de llarga durada i serveis per a les persones des de diferents procedències (proveïdors?) i suport per als qui en tenen cura

- Suport al rol de vetllador de gent gran particularment a les dones grans

- Eliminació de totes les formes de negligència, abús i violència envers la gent gran

- Creació de serveis de suport adreçats a les situacions d'abús de persones grans

- Increment del reconeixement públic de l'autoritat, saviesa, productivitat i altres contribucions importants de la gent gran

Com es pot comprovar, el Pla proposat vol demanar un canvi d'actituds, polítiques i pràctiques a tots nivells i en tots els sectors perquè l'enorme potencial de l'envelliment pugui ser aprofitat al màxim. En general, es fa una crida a l'autovaloració de la gent gran, i en els dos documents aprovats per l'assemblea es proposa que les persones grans siguin part de la solució al problema, amb la seva participació activa en la vida econòmica, cultural i social

El Pla proposat vol demanar un canvi d'actituds, polítiques i pràctiques. Es fa una crida a l'autovaloració de la gent gran

Fòrum mundial d'ONGs sobre l'envelliment

Mentre es debatia el Pla d'Acció, se celebrava aquest Fòrum d'ONGs que va congrega gairebé 6.000 delegats procedents de tot el món.

Els seus objectius primordials van ser:

- Contribuir al procés de discussió del Pla Internacional d'Acció sobre l'Envelliment
- Aconseguir que aquest reflecteixi les preocupacions de la gent gran de tot el món.
- Difondre i potenciar l'aportació realitzada per aquestes organitzacions sense ànim de lucre en els problemes de la gent gran.

El Fòrum va treballar a partir de 6 àrees programades: desenvolupament econòmic, ajuda humanitària, drets humans, salut, habitatge i consum. Posteriorment van elaborar un document reivindicatiu que van presentar a l'Assemblea, sense que aquesta el tingués en compte en les seves conclusions.

El document presentat conté una:

- declaració final i
- recomanacions de les ONGs per als governs i la societat civil

(http://www.gerontologia.org/html/Declaración_Final_foro_mundial_de_ongs.htm)

Declaració final

Malgrat que el percentatge de gent gran en els països desenvolupats és al voltant del 20% i en els països en desenvolupament supera el 10%, en molts dels primers no compten amb el reconeixement que el seu pes poblacional requereix i en els segons són un col·lectiu *invisible* per als governs

Per això *es denuncia* que tant en la declaració de drets humans com en els pactes internacionals, no s'inclou la prohibició específica sobre la discriminació per edat (tampoc no es contempla en la nostra Constitució). *Es denuncia* la situació de la gent gran en molts Estats on sofreixen greus situacions de pobresa i exclusió social, i no tenen condicions de vida dignes. Àdhuc en els països més desenvolupats encara tenen importants mancances.

Es denuncia que tant en la declaració de drets humans com en els pactes internacionals, no s'inclou la prohibició específica sobre la discriminació per edat

Tenint en compte, doncs, que els drets humans de la gent gran no són reconeguts en molts llocs del món es

reclama com a qüestió prioritària:

- L'estricta i íntegra aplicació de la declaració dels drets humans sense distinció d'edat.
- La plena inclusió de la gent gran en la vida social i econòmica
- L'aprofitament de les seves capacitats i experiències
- La defensa dels seus drets davant qualsevol tipus de discriminació

A més, el fet que moltes persones arribin a edats molt avançades, obliga a reclamar que determinats aspectes relacionats directament amb l'augment de l'esperança de vida, hagin de ser especialment protegits i respectats com a drets de la gent gran. Per tant

exigeixen que, a més d'assumir els drets esmentats, s'instaurin els necessaris mecanismes de control i seguiment que garanteixin la seva aplicació en tots els àmbits: locals, nacionals i internacionals.

A més a més, exposen que dins de les institucions s'haurà de posar especial atenció als següents aspectes que resumim a continuació:

- **Envelliment i pobresa**, especialment en els països menys desenvolupats, on les condicions de vida de la gent gran es caracteritzen per l'extrema pobresa, amb limitat accés a l'atenció sanitària, inexistència o ínfim desenvolupament dels sistemes de pensions i falta de xarxes de serveis socials

- **Gènere i envelliment**, ja que les dones grans pateixen més mancances en molts aspectes: menys ingressos, més disminucions, més solitud, *menys accés a l'educació*, a la cultura i a l'oci. Però, sobretot, assumeixen les tasques de cura al si de la família, fins i tot en edats avançades, i en molts països del món en són l'única font. Les malalties com la SIDA, les guerres o els desordres civils generen l'existència de milers d'àvies vetlladores i mares substitutes.

- **Benestar social**, que s'ha de contemplar com a dret de la gent gran i repte per a les polítiques públiques, que han de procurar que els drets que formem els pilars bàsics de la protecció social siguin respectats: jubilació amb ingressos suficients, accés a les cures de salut i sociosanitàries que garanteixin l'autonomia personal i la qualitat de vida, la inclusió social i la integració efectiva en la societat

- **Salut.** L'envelliment no ha de ser sinònim de pèrdua de la salut. No obstant això, les condicions de vida de moltes persones grans porten a un deteriorament de la seva salut. També en molts llocs existeix discriminació pel que fa al dret a la protecció a la salut i la gent gran no pot fruit dels avenços científics.

- **Participació.** Les persones grans són membres actius de la societat i duen a terme múltiples aportacions. En la mesura en què l'envelliment és un procés que concerneix totes les generacions i tots els temes que interessin a la societat, la participació de la gent gran s'ha de contemplar des d'una perspectiva intergeneracional.

- **Seguretat, consum i entorn.** La gent gran necessita desenvolupar la seva vida quotidiana en condicions de seguretat, concepte que comprèn tant la percepció subjectiva com els aspectes materials que afavoreixen aquest sentiment (habitatge, aliments, recursos econòmics, accés als serveis sanitaris...) Els entorns favorables, sia l'accessibilitat, sia per la millora de les condicions de vida, faciliten la permanència en els llocs escollits per viure.

- **Protecció legal.** En la majoria dels països no es respecta el dret a l'autonomia de la gent gran. No és adequadament reconegut el dret a la protecció de la vellesa amb dependència psíquica o física. Ben sovint no es reconeix o no es respecta el dret a la protecció enfront de situacions d'abús, maltractament o violència en tots els àmbits. Existeix un subdesenvolupament dels Drets Humans de les persones que pateixen demència.

- **Minories ètniques i moviments migratoris.** En molts països les minories ètniques pateixen la violació dels seus drets fonamentals i aquesta situació és especialment greu entre les persones més grans, pel seu arrelament en les seves tradicions culturals i més grans dificultats per a integrar-se en les cultures majoritàries.

- **El medi ambient,** element bàsic per a la nostra vida i per al desenvolupament de la nostra espècie, té en les mans de la gent gran, la majoria de les pràctiques i relacions més sostenibles amb la naturalesa i imprescindibles de recuperar.

Les propostes i recomanacions d'acció per als governs i la societat civil

Com a inici de la segona part del document, el Fòrum mundial d'ONGs *reclama* la redacció d'una **Convenció** promoguda per les Nacions Unides per a l'eliminació de qualsevol forma de discriminació cap a la gent gran, com a instrument de rang superior que realment protegeixi els drets humans d'aquest grup de població.

I, seguidament, presenta 65 propostes que poden contribuir a curt i mitjà termini a anar transformant aquesta realitat.

Entre aquestes propostes destaquem:

- La responsabilitat dels governs de desenvolupar sistemes de protecció social que garanteixin amb caràcter universal uns ingressos bàsics a tota la gent gran.

- En el camp de la salut es demana :La protecció a la salut com a dret fonamental, garantir l'accés de la gent gran a sistemes públics de salut i contemplar l'atenció a la salut des d'una perspectiva integral, tenint en compte els problemes socials i sanitaris. *També l'educació per a la salut ha de contemplar específicament la gent gran, els familiars que en tenen cura i els professionals encarregats de la seva atenció.* Necessitat de desenvolupar programes de prevenció i detecció precoç de patologies i síndromes geriàtriques. Garantir la coordinació entre els serveis de salut i sanitaris. Impulsar el desenvolupament de xarxes de serveis socials i sociosanitaris que permetin l'envelliment digne a casa, i dissenyar i posar en marxa programes i prestacions d'atenció a les persones amb dependència, a través dels sistemes públics de protecció social.

- Pel que fa a les ajudes econòmiques als països en vies de desenvolupament, es proposa que la comunitat internacional afronti la condonació del deute extern amb l'exigència que els recursos econòmics alliberats es destinin prioritàriament a polítiques de benestar social i de forma destacada cap a la gent gran. Els programes de cooperació i reducció de la pobresa han de garantir la inclusió d'un percentatge dels fons per a projectes destinats a la gent gran.

- Els governs i la societat civil han de reconèixer la capacitat de la gent gran per a contribuir al desenvolupament social, així com propiciar

Els governs i la societat civil han de reconèixer la capacitat de la gent gran per a contribuir al desenvolupament social

l'aprofitament del recurs social que suposen aquestes persones grans per al desenvolupament dels seus països.

- Les ONGs han de donar suport a la gent gran i promoure la seva capacitat, mobilització i augment de la seva influència en les polítiques socials.

- La importància de la formació com un continuum al llarg de la vida es converteix, en l'edat avançada, en una eina important per aconseguir una bona qualitat de vida.

- Els promotors públics i privats de les activitats de formació, des de l'educació informal fins a la universitat, han d'incorporar la perspectiva intergeneracional en les iniciatives de formació.

- Els mitjans de comunicació han d'informar sobre la realitat, diversa i plural de la gent gran, de les seves capacitats i necessitats, a fi d'eliminar estereotips entre les generacions.

- **Reconèixer la dona com a educadora mediambiental enmig de la seva família, incentivant-la per tal de facilitar en el seu entorn la protecció ambiental**

- S'ha de promoure que la jubilació, a més de ser un dret universal, es pugui realitzar voluntàriament en forma progressiva i flexible.

- Cal exigir qualitat tècnica i qualitat humana en la prestació de serveis, així com revaloritzar el sector dels serveis assistencials per a la gent gran i aconseguir una millor valoració i remuneració dels professionals.

- S'ha d'impulsar la formació dels qui en tenen cura, formals i informals.

- Les ONGs han de conèixer i detectar les necessitats de la gent gran. Han de participar en les investigacions sobre temes d'envelliment, consultar els ciutadans i desenvolupar plans d'acció i recomanacions que afavoreixin el canvi social

Per últim, el Fòrum proposa la

creació d'una agència de les Nacions Unides, especialitzada en gent gran que tingui, entre altres responsabilitats, el *control i seguiment del pla d'acció*.

A la fi del document “les ONGs reunides a Madrid en el II Fòrum Mundial de l’Envelliment proclamen la *necessitat de construir no només una societat per a totes les edats, sinó una societat que persegueixi un benestar i una justícia social que no obliidi col·locar la persona humana i la seva dignitat al centre dels seus objectius*”

Implicacions educatives

La lectura dels documents aprovats mostren l’evidència de les implicacions educatives que té tant el Pla d’Acció com les recomanacions de les ONGs i l’Informe dels Experts i que en molts punts, tots tres documents coincideixen.

A continuació presentem un resum de les recomanacions educatives presentades, lligades a les prioritats i objectius del Pla d’Acció.

Per al primer objectiu d’envelliment i desenvolupament destacaríem:

- **Educació bàsica dels infants.** Necessitat de reforçar les imatges positives de la vellesa, al mateix temps que combatre els estereotips negatius de la gent gran com a decrepites, incompetents o fràgils.
- Totes les persones haurien de tenir accés al llarg de la seva vida a **oportunitats d’aprenentatge** que reforcin les seves capacitats per a contribuir en la societat.
- Ensenyar a la gent gran com **participar de forma efectiva en les activitats de la comunitat**, especialment en els països en vies de desenvolupament.
- Les persones que treballen amb gent gran haurien de rebre **formació i informació sobre l’envelliment**, per a comprendre les seves necessitats i els seus drets a romandre actives, i per a reforçar el seu compromís en la planificació i el seguiment dels serveis per a ells mateixos i per a les seves comunitats.
- Caldria fer esforços per a **oferir oportunitats educatives** a les persones de totes les edats **per a facilitar l’adaptació en els llocs de treball a mesura que envelleixen**.

- **La utilització de les modernes tecnologies com Internet i altres tecnologies de l'educació** s'haurien de desenvolupar i promoure per tal que siguin utilitzades per **les persones grans que estan aïllades**, (o perquè viuen en àrees rurals o perquè no poden desplaçar-se), i puguin tenir accés a les oportunitats educatives.

Es posa l'èmfasi en la necessitat de la *recerca sobre els canvis que apareixen en els processos d'aprenentatge amb l'envelliment*

L'accés de la gent gran al coneixement, l'educació i la formació és un fet cada cop més comprovat. Per aquest motiu, es posa l'èmfasi en la necessitat de la *recerca sobre els canvis que apareixen en els processos d'aprenentatge amb l'envelliment*, així com els resultats obtinguts de la educació formal i de la formació. És important *l'avaluació dels diferents models educacionals en totes les edats*. Aquelles persones que treballen en temes d'envelliment i les mateixes persones grans, *haurien de ser educades per a comprendre i tenir en compte les capacitats i les necessitats educatives de les persones quan es fan velles. que també haurien de prendre's en consideració en la provisió de serveis i cures.*

S'hauria de tenir en compte des de la perspectiva educativa com *afrontar i prevenir els conflictes intergeneracionals*

S'hauria de tenir en compte des de la perspectiva educativa *com afrontar i prevenir els conflictes intergeneracionals*. També, com les estratègies educatives, seran importants en la lluita contra la pobresa a tots els nivells. L'educació i la creixent conscienciació entre els alts càrrecs sobre els efectes de la mala salut, i els costos de les cures de llarga durada, conseqüències de no tractar la pobresa, ajudarien els qui ocupen llocs de responsabilitat a adoptar polítiques informades.

El coneixement i la comprensió de la protecció social i els sistemes de seguretat social s'haurien d'incloure en els currículums de formació en gerontologia i també en els *programes d'educació formal i informal per als càrrecs directius i per als grups solidaris (ONGs)*. Els qui treballen amb la gent gran necessiten comprendre els temes que giren al voltant de la protecció social, la provisió de serveis socials i salut i les pensions. També s'haurien d'incloure referències sobre les situacions d'emergència, com poden ser guerres i/o desastres naturals i envelliment, al mateix temps que tenir en compte l'impacte i la contribució especial de la gent gran en aquestes situacions.

La segona prioritat fa referència a la promoció de la salut i al benestar. Dos aspectes de l'educació destaquen entre les recomanacions: La formació de la població en general per a la prevenció de la salut i la formació en gerontologia i geriatria dels professionals de la salut a tots els nivells.

La formació dels professionals de la salut ha d'incloure la conscienciació de la importància del manteniment i la promoció d'aquesta en el procés

d'envelliment. Es necessita *formació sobre els determinants conductuals i psicològics de la salut*, tant per a les persones que envelleixen com per als professionals de la medicina. Al mateix temps, l'educació s'hauria de promoure com a un important determinant de la salut i una expectativa de vida activa. La formació dels professionals i de la població en general hauria d'emfasitzar els mitjans efectius per a *promoure i mantenir una bona salut i les habilitats funcionals en totes les edats*. La formació dels professionals de l'atenció primària de salut i altres que proveeixen serveis bàsics a les persones grans hauria d'incloure gerontologia i geriatria. Formació per a les persones vetlladores de malalts de SIDA, especialment les persones grans vetlladores dels néts per mort dels fills infectats.

Els currículums de gerontologia i geriatria haurien d'incorporar formació en salut mental de l'envelliment. Pel que fa a la formació específica en aquesta àrea, els programes haurien d'incloure: aspectes psicopatològics, factors protectors, tractaments, rehabilitació i suport, especialment per als familiars que en tenen cura, reducció de l'estigma, espiritualitat i aspectes sobre la mort i el morir.

Un altre aspecte de l'educació a tenir en compte és la necessitat de *la recerca sobre quines són les dinàmiques utilitzades en la formació en gerontologia i geriatria, en els diferents camps i a diferents nivells*. Un principi important en la formació gerontològica i geriàtrica és la metodologia de *formar el formador* ja que la inversió en formació i educació pot tenir múltiples efectes. La formació s'hauria d'incorporar en els programes d'activitats per a gent gran i a tots els nivells, per assegurar l'augment de la qualitat i les bones pràctiques.

La formació en els conceptes, manifestacions i conseqüències de la disminució hauria d'incorporar-se en tots els currículums de gerontologia i geriatria. *Els programes relacionats amb l'envelliment i cures de la gent gran haurien d'incorporar consideracions sobre la disminució* i buscar la integració dels serveis amb aquells que primàriament se centren en com afrontar de forma més apropiada variades formes de disminució.

Pel que fa a la tercera prioritat assegurar entorns promociionadors i de suport es recomana que, en la formació gerontològica i geriàtrica s'hauria d'emfasitzar la importància dels efectes de les condicions ambientals, incloent els habitatges propis, en la salut i en la disminució. Les persones responsables de formes específiques d'habitatge, de projectes d'habitatge i de barris en els que hi viuen també diferents persones grans, necessiten formació sobre com capacitar-les a envellir de forma segura en el seu lloc habitual i reconèixer quan el trasllat a un altre entorn, estarà indicat. També s'hauria d'educar en com connectar la

Les persones responsables de formes específiques d'habitatge, de projectes d'habitatge i de barris necessiten formació sobre com capacitar-les a envellir de forma segura en el seu lloc habitual

gent gran amb els serveis comunitaris. Això facilitaria la capacitat dels gestors de serveis a servir millor la gent gran del barri.

Necessitat de preparar un quadre de funcionaris, investigadors, professors i professionals ben preparats que hauran de gestionar els fluxos d'emigrants i refugiats. S'han de fer esforços per a preparar les persones clau per a comprendre la gent gran amb necessitats i circumstàncies especials que s'hauran de posar en marxa preferiblement per mitjà de programes internacionals creats per a satisfer aquestes necessitats.

Els professionals que treballen amb gent gran necessiten ser formats per a detectar abusos i maltractaments, La formació geriàtrica i gerontològica hauria d'incloure l'existència de totes les formes d'abús i estar informats sobre els mecanismes de suport i de referència existents sobre aquest tema.

Conclusions

Existeixen diferents perspectives des de les quals es pot analitzar el treball fet a l'Assemblea

A diferència de la I Assemblea que se centrava més en els reptes de l'envelliment en els països industrialitzats, per primera vegada s'ha parlat a escala mundial de la incidència d'aquest envelliment de la població en els països subdesenvolupats. Aquest fet explica els tres eixos al voltant dels quals han girat tant els documents presentats en el Fòrum de València, com les reivindicacions de les ONGs, així com el contingut del Pla d'Acció aprovat i la Declaració política dels governs.

Si es mira en conjunt, l'Assemblea ens ha proporcionat informació, en primer lloc, sobre les grans diferències de la situació de la gent gran entre països rics i països en vies de desenvolupament. Una d'aquestes diferències es troba en les preocupacions dels governs dels països més desenvolupats i les dels països en vies de desenvolupament, on la cobertura de necessitats bàsiques de la gent gran està molt allunyada de la realitat occidental. En segon lloc, sobre les demandes dels països pobres, les reivindicacions de les ONG's i les recomanacions aportades pels experts, i, per últim, els objectius del Pla d'acció i la declaració política que ens ha deixat veure fins a quin punt s'impliquen els governs davant d'aquest repte de l'envelliment.

A la vista de com es va desenvolupar l'Assemblea, diria que en els països desenvolupats estem parlant de millorar la qualitat de vida. Ja hem superat la primera fase de les necessitats bàsiques, tot i que encara quedin bosses de pobresa i marginació entre la gent gran, quan en els països en desenvolupament arriba l'envelliment sense serveis, i sense mitjans. Ja en la primera assemblea es parlava tímidament dels aspectes de desenvolupament. Aquí s'han vist quins són els obstacles i els nous reptes: El model dominant de desenvolupament, l'exclusió de la gent gran en aquest procés i la globalització, que exerceix uns efectes altament estratificadors i de desigualtat en les vides de la gent gran. És important adonar-se que la pobresa i l'exclusió social són els més grans obstacles per a garantir una vellesa segura i digna.

El 12 d'abril finalitza l'Assemblea amb l'aprovació del Pla d'Acció Internacional i la Declaració Política, quedant exclosos del pla dos punts reivindicats:

a) Les noves fonts de finançament (contribució financera dels països rics) per fer front al programa aprovat, especialment en els països en desenvolupament i

b) no es crearà un organisme dins l'ONU encarregat de fer el seguiment del Pla d'Acció.

El lema de l'Assemblea "Una societat per a totes les edats" es va quedar buit de continguts perquè el primer que es constata són les abismals diferències de possibilitats entre els països rics i el món subdesenvolupat, evidenciades en els debats i en la negociació dels documents finals i com segons l'opinió d'algunes persones preguntades, ha quedat només en una declaració d'intencions.

Els aspectes relacionats amb l'educació de la gent gran i per a la gent gran, presenten també una divergència de necessitats entre els països més rics i els països en vies de desenvolupament, tant pel que fa a les persones que envelleixen, per al públic en general, com per als professionals i tècnics que treballen per a incrementar el seu benestar.

La reflexió final ens portaria a veure que no calia convocar una assemblea mundial en la que la majoria de conclusions presentades només són aplicables al nostre món, el món ric, i que per als altres s'ha quedat només en un discurs de bones paraules, però no s'ha donat res. Els governs dels països rics segueixen mostrant garreperia a l'hora de donar els fons necessaris malgrat les seves proclames retòriques sobre l'envelliment. Això ens fa recordar un altre esdeveniment del mateix estil que va tenir lloc a Barcelona el mes de juliol

El primer que es constata són les abismals diferències de possibilitats entre els països rics i el món subdesenvolupat

passat: la Conferència Internacional sobre la Sida, on a més a més hi ha la implicació de les empreses farmacèutiques, i que també va quedar en el mateix, en una declaració d'intencions. És ben clar que la solidaritat internacional encara té molt a fer.

Malgrat això, els debats de científics, polítics i organitzacions no governamentals, sobre els variats fronts que presenta l'envelliment a escala mundial, aportant experiències i idees, ens poden servir per afrontar aquesta situació, i des de la perspectiva educativa, cadascú de nosaltres, els qui estem involucrats en un projecte educatiu, sigui en l'àmbit que sigui, hem de prendre consciència de com incidim en el coneixement de l'envelliment, incorporant, sobretot, la comprensió sobre les imatges de l'envelliment, de com es formen i l'impacte que tenen en la gent gran, en els proveïdors de cures i en la comunitat en general.

Lluïsa Marrugat
Professora de les EUTSES

Bibliografia

Organisation des Nations Unies. Plan International d'action sur le vieillissement. Assemblée mondiale sur le Vieillissement. Vienne 26 Juillet – 6 Aout 1982. Paris. Centre International de Gerontologie Sociale.

Adreces internet:
<http://www.valenciaforum.com/vfr.html>
<http://www.imsersomayores.csic.es/basisbvdocs/documentos>
<http://www.forumageing.org>

Informe de la Asamblea Mundial sobre el Envejecimiento 1982. Nueva York, Naciones Unidas.